

СРПСКА КЊИГА

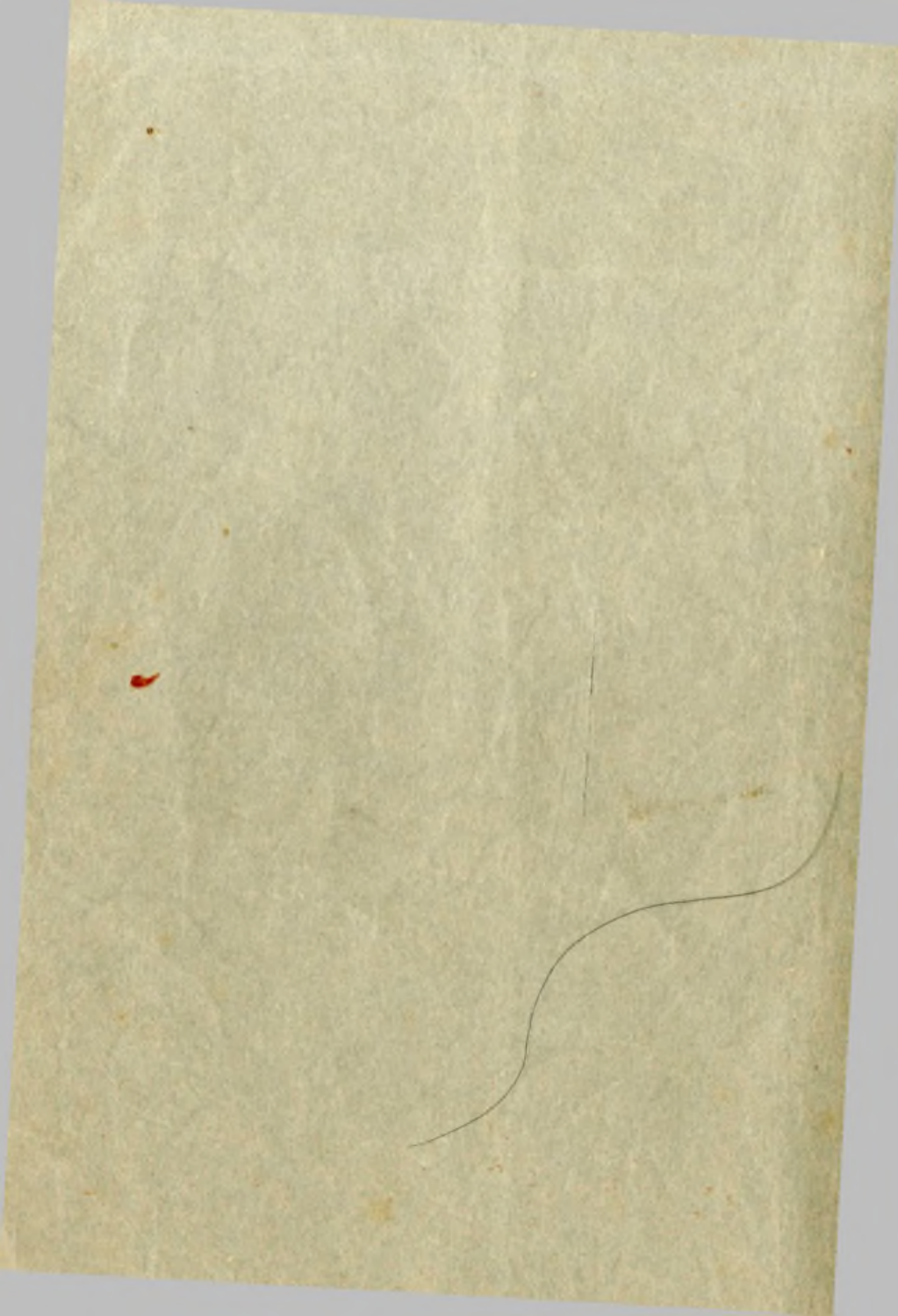
ЂУРА ЈАКШИЋ

Изабране Песме

ИЗДАВАЧКО И ПРОМЕТНО А Д ЈУГОИСТОК

Б Е О Г Р А Д

Из библиотеке МЗГ. 427. 4. 5

ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

СРПСКА КЊИГА

34

**Уредник
Ж. МИЛИЋЕВИЋ**

**БЕОГРАД
1943**

БУРА ЈАКШИЋ

ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ

**Избор и предговор
С. ПАНДУРОВИЋА**

**ИЗДАВАЧКО И ПРОМЕТНО А. Д.
„ЈУГОИСТОК“**

ДРУГО ИЗДАЊЕ

Графички уметнички завод „Планета“ Петра С. Обрадовића
Београд — Добрачина 55

ЂУРА ЈАКШИЋ

Рођен је пре сто десет година (1832), у банатском селу Српској Црњи. Дете живога, немирнога духа, мали Јакшић је како-тако свршио основну школу, показујући једино видне наклоности према цртању. Као обично, можда као увек, родитељске намере и нагони деце не иду истим путем. Тако је и Јакшићев отац, свештеник, морао напустити жељу да га син наследи у цркви, и послати га у иностранство, — да учи сликарство.

Настале су године нзреда и буна (1848-9) и то је школовање прекинуто. Настављено касније, оно, као дуго и скупо, није никад завршено.

Млад човек од двадесет и неколико година, али са пробуђеним позивом да проговори као песник, Јакшић поново прелази у Србију. Ту ће, као учитељ школа по забаченим селима и запуштеним паланкама, провести скоро сав остали живот. Са женом и децом тешко се издржавао више него скромним приходом од државне службе и зарадом од сликарске уметности. Међутим, све плоднијим, интензивнијим радом на поезији стицао је признање и завист савременика и обезбедио себи истакнуто, угледно место у историји српске књижевности.

Умро је у јесен, 16 новембра 1878, у Београду.

То је Јакшићев curriculum vitae.

А његова поезија?

О њој се расправљало доста; с разлогом би се, међутим, могло говорити још и знатно више. Она, већ на први поглед, пада у очи: каткад по своме облику, врло простом, врло непосредном; други пут по сложеној речи-

тости, високом пѠтосу, обиљу, разноврсности и новини епитета, богатству фигура и замаху фантазије. Рекло би се да у својим карактеристичним примерцима показује особине природних елемената: ватре, воде, ваздуха. Као они, и та поезија има тренутке меланхоличне тишине, уједначеног, благог и дирљивог ритма, да би, на другим местима, прешла у немирно треперење, узбуну, страсну пенушавост, буру, афекат. Не изгледа чудно што је овај песник у истини волео Природу у њеним најпријатнијим и највеличанственијим манифестацијама; јер је била у складу са његовим темпераментом, изванредно осетљивим, лако узбудљивим, сангвиничним, експлозивним. И то природу чисту, дивљу, нетакнуту људском руком, која је ближа Богу но човеку; јер је само та природа одговарала његовој моралној осетљивости и усамљености.

...Петао пева.

Трећи је већ пут песму отпев'о.
 Ал' да му није дала Природа
 Глас будилника гóра самотних,
 Крештећим грлом би ли икада
 Ведрио таму мрке поноћи,
 Слободећ' срце усамљенога?...

Горе су самотне, песник је усамљен; и то их чини сличним, ближим, слободнијим. Та потреба за бегством у природу и усамљеност последица је Јакшићевог моралног става у друштву, с којим је песник тако често бивао у разноврсним неспоразумима, отвореним сукобима, и омрази. О томе постоје многи, писани и сачувани докази у песничковој кореспонденцији, у административним актима, судским и полицијским архивама тога времена. И Јакшићевој поезији, наравно.

Ретке су књиге стихова са тако оштрим инвективама против средине и тако горким, дубоким презирањем људи

са њиховом пакошћу и злурадошћу, њиховим јадним интригама и прљавим компромисима.

Али то бацање рукавице свѣту доводи до неравне борбе у којој је појединац, ма како јак, ипак слабији и повлачи непријатне, тешке последице. Јакшић, клеветан, оптуживан, прогањан, осуђиван на оскудицу и запостављеност, имао је прилике да то осети. За утеху је могао примити само чињеницу да су га просвећени, бољи појединци и прост народ волели. Он то сâм, у својим писмима, признаје. Јер тако је увек. Правда је потреба народних маса и племенитијих личности, а сметња оним гомилама посредника, спекуланата, полуинтелектуалаца, аривишта, пословних људи и партиских агената, у чијој је средини, на жалост, овај песник морао да живи. А „глас“, „слава“, то је врло позно цвеће без мириса. Или, како је један други поета рекао:

„Слава, то је страшно сунце мученика“.

Из стицаја околности који потиче од природе његовога темперамента и ситуације у којој се налазио, Јакшић се формирао у најсубјективнијег, најнепосреднијег лиричара српске књижевности. Своја расположења дао је у читавим лествицама тонова, од најнежнијих и најдирљивијих до најоштријих и најпродирнијих. Зато се неке од његових најлепших песама („На Липару“, „Поноћ“, „Отаџбина“, „Ја сам стена...“ „Кроз поноћ...“ „Вече“) и данас, после толико година откада су написане, читају са истим уметничким задовољством као да су испеване јуче — без обзира на то што припадају разним родовима лирике и независно од тога што им је аутор, истину рећи, писац без правог књижевног образовања и културе.

У тренуцима истинске инспирације и „белога усијања“ емоције Јакшић је налазио реч, слику, поетску фигуру, реченични обрт, адекватан своме осећању и од неоспорног

ефекта. Па и онда кад се његовим песмама с погледом на склоп, коректност језика и форме, тенденцију, могу учинити несумњиво оправдане замерке, оне остају *убедљивије* од многих песама других песника који су у тој техничкој вештини били знатно сигурнији и модернији.

Јесте ли у свом животу имали познаника који су умели говорити течном, лепо, духовитом, чак заводљивом, и нисте им веровали?

Јесте ли имали других који нису били тако речити, који су се теже изражавали, можда и немарљиво, али чију сте искреност и срдачност осећали, и ви сте их радо слушали?

С песницима је као и са осталим људима. И међу њима је оних који вас желе обманути, и таквих којима то не пада на ум. Јакшић је, поготову, из ове друге категорије. Основни тон његовој поезији даје осећање усамљености („На ноћишту“, „Орао“, „Поноћ“, „Пут у Горњак“, „Кога да љубим?“, „Зора“, „Ја сам стена“, „На Липару“, „Пијем“, „Моји болови“, „Божји дар“). А усамљеност је карактеристична по потреби да тражи и говори истину, дакле оно што се у друштву, по правилу, избегава. Знаменити филозофи, пророци, оснивачи религија, песници повлачили су се у усамљеност, да би нашли и могли говорити истину. За њих је она била главно, а споредно, равнодушно, можда достојно и презрења, шта ће о томе мислити други. Јакшићева поезија усамљености, индивидуалистичка у највећој мери, дејствује управо том својом непосредношћу, искреношћу и истином осећања, која је чини сугестивном и увек актуелном, блиском човеку који воли да чује истину, и ако је обично не слуша.

Али усамљеност има извесна преимућства којима се могу објаснити и неке особине Јакшићеве поезије. Она пружа могућности да се осете и нежнији унутрашњи гласови у нама и финији гласови природе; у самоћи и тишини, нарочито ноћу, рад фантазије постаје живљи, а њене слике веће, конкретније; контрасти боја су тада оштрији, а мистика ства-

ри се почиње наслућивати. Јакшића је привлачила Природа, самоћа, тишина ноћи. Само се тако могу објаснити неки ефекти описа у његовој „Поноћи“, онај изванредно дирљиви дијалог између песника и птица у песми „На Липару“, затим она игра светлости и сенке у његовим стиховима, она величанственост слика Природе, или елевација мисли у његовој „Зори“, или „Орлу“. Обично се ти ефекти тумаче тиме што је Јакшић био сликар. Кад би то тумачење било тачно, онда се *не би* могао објаснити понеки савршени „пејзаж“ или „ентериер“ у песмама Војислава Илића, на пример, за кога се зна да *није* био сликар. Могао је, дакле, Јакшић не бити никакав уметник у сликарству, па написати исте стихове, пошто су они производ само његовог талента, темперамента и његових наклоности.

Разумљиви су, међутим, с обзиром на тај темперамент, избор и употреба техничких средстава у овој лирици пуној боја, полета и снаге. Описи у Јакшића нису, у ствари, описи колико су грандиозне слике. Њихова вредност није у прецизности израде и карактеристичном детаљу (као код Војислава Илића) него у снази утиска од целине. Као што лепоту неких слика можете осетити ако им се приближите, а других, са нагомиланим бојама и већих димензија, ако се од њих измакнете, тако и Јакшићева поезија захтева извесну „дистанцу“ (у овом случају простор фантазије), да би се њена лепота осетила:

И овај камен земље Србије
Што, претећ' сунцу, дере кроз облак,
Суморног чела мрачним борама
О вековечности прича далекој,
Показујући немом мимиком
Образа свога бразде дубоке.

Оно што сликар постиже димензијама слике и гомилањем боја, песник постиже гомилањем епитета, употребом

градације и хиперболе у стилу; али је ефекат сличан. Песнички темпераменат који је падао у тиху меланхолију као и у гнев инстинктивно је налазио језична средства за изражавање тих супротних расположења. Зато је у Јакшићевој поезији тако чест контраст, антитеза:

Да л' то поноћ на снег пада?...

Моје тице лепе, једини другари,
У новоме стану познаници стари,
Срце вам је добро, песма вам је мед...
Али моје срце, али моје груди
Леденом су злбом разбијали људи,
Па се, место срца, ухватио лед.

Песникова тежња Природи и његова страст за ослушкивањем њених гласова изазивала је у овој поезији стварање успешних ономотопеја:

Поток жубори, шума шумори...

Или ону у говору, цвркутању тица на Липару:

Ми смо мале,
Ал' смо знале
Да нас неће
Нико хтети,
Нико смети
Тако волети
Као ти...
— Ћију-ћи!

Из свега што смо досада рекли излази једно, да не само мотиви и предмет, већ и сам начин и стилска средства изражавања код Јакшића имају корена и образложења у његовом темпераменту. Ако је стара реч „стил је човек“ истинита, онда се то најбоље види код овога песника.

Са тим темпераментом, врло осетљивим, али и плаховитим, отвореним и лишеним сваке хипокризије, Јакшић је тешко пролазио кроз живот. О томе има доста доказа и иначе; али се то најбоље огледа у његовим песмама у којима су тонови горчине, незадовољства, туге и револта тако чести. То би нас могло одвести на закључак да је Јакшићева поезија песимистичка. У ствари, такав закључак би био погрешан. Песимизам је теориско становиште, према коме је живот, као такав и у својој суштини, бол и зло, и да је тај бол неизлечив и то зло непоправљиво. Из тога разлога песимисти не воле ни живот ни људе; најмање су способни за радост, љубав и одушевљење. Јакшић, очевидно, не спада у тај ред. Он је волео живот, имао саосећања за људе, тренутака искрене радости и високог одушевљења. То се види по неким песмама из његове љубавне, а нарочито патриотске лирике („Поток жубори“, „Кроз поноћ“, „Небо моје“, „Отаџбина“). Своју отаџбину и свој народ волео је управо неком органском, страсном и непоколебљивом љубављу, разликујући их јасно од несавесних трговаца, лицемерних моралиста — једне заостале друштвене средине, у којој је он живео и патио. Нарочито није никад долазио у искушење да се на своју земљу и народ окоми чим му какав непажљив пролазник стане на жуљ, као што се данас често чини.

Можда се родио и умро нешто раније но што је требало. Томе могу да се припишу његове недаће за живота; али, вероватно, и заслужено признање потомства. Јер Јакшић остаје у историји културног живота српског једна изразита и лепа фигура.

С. Пандуровић

I

»Да л' то поноћ на снег пада!..«

ГОСПОЋИЦИ Л...

Мудраци су приносили дара:
Смирну, злато, цару јудејскоме;
И ја дарак цару носим своме,
Ево прими — песму из недара!

Код тебе се мени рај отвара,
Ти си једна драга срцу моме, —
Па нек' судба громке прска гrome,
Нека облак моје небо пара:

Ти с' осмехнеш, — мени сунце сине;
Ти прозбориш, — свете су истине;
Ти где стојиш, — Бог је са висине!

Па нашто ми страх срцу да својим,
Зашто да се преке згоде бојим,
Кад, спрам тебе, поред Бога стојим?

ПОТОК ЖУБОРИ...

Поток жубори, шума шумори,
А срце дршће кô вити клас.
Хеј, овим лугом шетајући се
Арајство сваки беше ми час!

Заборавио сам терет и тугу,
Мрзост, кајање живота свог!
Овде ми сваки листак шапташе:
„Надај се, надај! Добар је Бог!“

А славуј пева, шева припева,
Рајског певања најлепши пој...
„Јеси ли срећан?“... питао сам се.
Срећан сам, срећан!... О, Боже мој!

ДА Л' ТО...

Да л' то поноћ на снег пада,
Те му сенчи бели свет?
Ил' је поноћ мога јада,
Црне косе свилоплет?

Ил' је зора мога нâда,
Витог тела лаки крет?..

Ах, она је, она, млада; —
А то ми је цео свет...

МИЛА

„Вина, Мило!“ — орило се,
 Док је Мила овде била.
 Сад се Мила изгубила;
 Туђе руке вино носе.
 Ана точи, Ана служи,
 Ал' за Милом срце тужи.

Нема нама Миле више!
 Оно мало веселости
 Што имаше добри гости,
 То код Миле оставише,
 Ана точи, Ана служи,
 Ал' за Милом срце тужи.

Из Милиних руку мали',
 — Ма се растô бела света, —
 Место чаше од бермета,
 Отрова би прогутали.
 Ана точи, Ана служи,
 Ал' за Милом срце тужи.

Ко да игра? Ко да пева?
 Ко да жедни? Ко да пије?
 Ко ли бригу да разбије? —
 Неста Миле, неста ђева!
 Ана точи, Ана служи,
 Ал' за Милом срце тужи.

КРОЗ ПОНОЋ

(коментари)
Vn.

Кроз поноћ нему и густо грање
 Види се звезда тихо трептање,
 Чује се срца силно куцање:
 — О, лакше само кроз густо грање!

Ту близу поток даљину пара,
 Ту се на цвећу цвеће одмара;
 Ту мене чека ашиковање:
 — О, лакше само кроз густо грање!

Пашћу, умрећу; душа ми гòре;
 Растопиће ме до беле зоре,
 К'о груду снега врело сунчање:
 — О, лакше, лакше кроз густо грање!

НЕБО МОЈЕ ...

Небо моје, сунце моје,
Загри ме, пољуби ме!
Жељан сам ти пуста раја:
Загрљаја, уздисаја;
Загри ме, рају мој!
Туде беле руке склопи,
Тако! Чекај! Љуби! Љуби,
Док се терет не изгуби,
А срце се не растопи, —
Не изгори живот мој!

АЛ' МИ САДА...

Ал' ми сада тешко пада
Што ја немам, к'о некада,
На прсима златне токе,
Крчмарице црнооке,
И на дому гојне воке.

Волове сам прод'о лани
И са њима пашу многу;
Крчмарици, лепој Јани,
Токе дадох у залогу...

Ал' још теже мени пада
Што ја немам, к'о некада,
Младо срце, моћне руке:
Отиш'о бих у хајдуке; —

Стекао бих златне токе,
Крчмарице црнооке,
И на дому гојне воке.

НА НОЋИШТУ

Студена ме киша шиба
Већ васцели дан;
Ој, прими ме, крчмарице,
У твој лепи стан!

Саву, Млаву и Мораву
Прелазећи ја,
Тебе сам се зажелео
И лакога сна.

Наточи ми чашу вина
Из подрума свог;
Загри ме, пољуби ме,
Помог'о ти Бог!

ВЕЧЕ

Као златне токе крвљу покапане,
Доле пада сунце за гору, за гране.

И све немо ћути, не миче се ништа...
Та најбољи витез паде са бојишта!

У срцу се живот застрашеном таји.
Само ветар хуји... То су уздисаји;

А славуји тихо уз песмицу жале,
Не би ли и хладне стене заплакале.

Немо поток бежи, — ко зна куда тежи! —
Можда гробу своме, мору хлађаноме.

Све у мртвом сану мрка поноћ нађе.
Све је изумрло. Сад месец изађе.

Смртно бледа лица горе, небу лети:
Погинули витез ено се посвети!

ПУТ У ГОРЊАК

Од Великог Села до самога Ждрела
 К'о да ј' вила неки ћилим разастрела
 Од зелене траве и свакаке шаре,
 Да себи домами уморне бећаре.
 Па докле ти вила лаког санка бира,
 Хлађан поток слабе ноге ти испира;
 Ветрови ти тихи лепи мирис дају —
 Заслађене хрaне горком уздисају...

Са далеког пута уморан сам сео,
 Не би л' санка наш'о сетан, невесео.
 Повило се цвеће, полегла је трава;
 Али мене санак давно избегава.
 Сила се је мисли врзло по памети;
 Много ли сам страд'о, кад се срце сети!
 Никад добро јутро; никад добро вече;
 Мени ноћца лако никад не протече.
 У мислима, тако, узда'н'о сам јако,
 А сузе су текле низ образ полако...
 Од груди се мојих вечан огањ створи,
 Да у њима душа пре рока изгори.
 По големом свету млађан се потуцам; —
 Што громовник нисам, да на судбу пуцам?
 Све што ми је било недраго и драго
 Остављат' сам мор'о равно, подједнако...
 Па где сад почивам?... О да дивна места!
 — Лепша никад није с уресом невеста —

Извезено цвећем, окићено горам'...
 Ја и ово место оставити морам!

Ено, већ се крију сјајног сунца зраци;
 Ка западу златни путују облаци.
 Торбицу сам свез'о, опанак притег'о:
 И ја бих са сунцем некуд даље бег'о.
 Али једно срце, друго судба жели;
 Ја по судби морам, што она придели.
 Видиш оно стење што се небу пење?
 — То је воља судбе, горко придељење!

К'о боланог на́да небу подигнута,
 Подиже се гора од камена љута;
 Бђну диже главу, а коленом клеца,
 Каменито срце Млава јој просеца:
 Зајазит' се не да; мумла, јечи, стење,
 И у муци тешкој прождире камење.
 На њу, грешну, сунце никада не сија,
 Само гром је, мразну, са хуком пробија;
 Пламенита муња опали јој лица,
 Да већма потамни, срамна проклетница!
 Благослов је прокл'о српски царе Лазо; —
 Како би јој и Бог милости указ'о?...
 Поред ње ме, бујне, тврда стаза води,
 Али куда? Куда? — Куд сам ор'о ходи;
 Повише облака, и од неба више,
 Јер, уместо неба, пуст се камен диже...
 Не чује се тица; баш никаква гласа
 До вечите хуке безбожних таласа...
 Не знам даље стазе, не знам даље пута;
 У 'вакој се гори најлакше залута.

— — — — —
 Изнемогло тело сурвало се доле
 Поред неке пусте развалине голе.

Тврдиња је била некад ово стара,
 Чувала је верно свога господара.
 А данаске шта је развалина ова?
 — Постала је гнездо суријех орлова.
 Слушала је негда бојних труба звуке.
 Шта данаске слуша? — Медведе и вуке!
 Силена је војска овде становала;
 На место је војске маховина пала.
 Под маховом леже старе славе знаци:
 Оружије светло, коњи и јунаци...
 Све ту мирно лежи под стеном страхоте;
 Из прашине њине гуштери се коте...
 На њој данас седим и даљину гледим.
 Ваљда где год ближе миран кров се диже,
 Или добар пастир стаду следи белом...
 Ал' ничег не беше у околу целом!
 Као да је камен у љутини пук'о
 И у пукот своју све живо повук'о!

Ал' шта се забеле у горскоме зраку?
 То је бела кула на цркви Горњаку!
 Раширила крила лабудова бела,
 Белоћу је снега на себе узела;
 Крст се на њој блиста, сунцу одговара,
 И на хладној стени златне пруге шара.
 Једно се је звоно с беле куле чуло,
 У моме је срцу трипут одјекнуло.
 Запојаше тихо калуђери свети...
 Можете л' ме, ноге, бар донде донети:
 Ено ми дворишта, ено дворских врата;
 Примиће ме у двор страна, непозната;
 Одмор ће ми дати — то ми само треба, —
 А благослов на нас Бог шаље са неба!

НОЋ У ГОРЊАКУ

Као бедем тврди црна поноћ стоји,
 Преко кога прећи пуст се живот боји.
 Побожна обитељ светог манастира
 Грешноме је телу давно нашла мира.
 Онемеше стене што неме бејаху,
 Умукнуше звери у дивијем страху, —
 Не миче се листак, шума не шумори,
 Мрка поноћ прети мркој пустој гори...
 Па и Млава пуста уздише потмуло,
 Да се не би њено уздисање чуло.
 Сама у свом страху природа се грози,
 Страховите тајне нема поноћ носи...
 Уздрма се кула, звоно се занија,
 У цркви се чује молитвица тија,
 Ужегу се саме погашене свеће,
 Кроз немо двориште неки дух пролеће.
 На челу се бледом, где је круна сјала,
 Светитељска светлост дивно заблистала...
 Тихим ходом прође кроз дворану стару,
 Поклони се трипут светоме олтару,
 Па ишчезне опет у поноћном мраку...

Тако царе Лазо доходи Горњаку.

ЈОШ

Један дим још, једну чашу,
Једна песма, једна сека!
П' онда збогом, тамбурашу!
Збогом, крчмо, за навека!

ШТО НЕ ПИЈЕШ?

Што не пијеш вино
К'о што си га пио?
Досад сам га пио,
Сад сам оставио.

Што си тужно тако,
Забринута сео?
Јер сам све дојако
Био превесео.

Што не играш коло
Оно српско лако?
Јер сам ти обол'о
Врло, врло јако.

Што ти ј' чело младо
У боре сабрато?..
Синоћ ми је злато
Гробници предато...

КАО КРОЗ МАГЛУ

Као кроз сиву маглу
Што само сине зрак,
А гушћи облак дође,
Да већи буде мрак;

И она само сину
Да опет дође хлад;
Да већа тама буде,
Да већи буде јад...

МОЈИ БОЛОВИ

Зашто, Боже, срцу моме
Ти намени терет љути?
Зашто срцу уморноме
Не даш једном одахнути?..

Ах, ил' горке сузе моје
Са земљице ове прле
Више сунца, трону твоме,
Нису, можда, још допрле?

Кад весело други пева,
Ја, пун туге, јаде јадам;
Када мирно други снева,
Ја на гробљу гробу падам.

Кад се други с драгом грли,
Кроз сузе се питам грозне:
Где су твоји?... Сви помрли!
О судбине немилосне!

Ја имадох мајку своју,
Која ме је миловала;
Ја имадох љубу своју,
Па се с мајком гробу дала.

Ах, сви што ме оставише,
Није терет то мој прави:
Ја осећам боле више, —
Што ме живот не остави!

СВЕ ЈЕ ПРОШЛО

Све је прошло што ми се милило,
 Мојих дана приспело је вече;
 Чини ми се у сну ми се снило...
 Сан је био, — ал' и сан протече!

Имах мому која ме волела, —
 И данас ми за њом срце вене;
 Душа би ми оставила тела,
 Те девојке кад се опомене.

Већ сам с њоме стај'о пред олтаром,
 Да постигнем што ми срце жуди,
 С пламом срца, са љубавним жаром; —
 Ал' смрт њена из сна ме пробуди.

Мислио сам сред мачева љути,
 Где јунаци своје гневу годе,
 Болном срцу мрку крв просути
 На бојишту србињске слободе.

Ал' сан оде к'о пролећни снеже,
 Крв не оста срца на бојишту;
 На њем' змија к'о да отров лѐже; —
 Прошлости ме тако ране тишту!...

ЈЕДНОЈ НЕСТАШНОЈ ДЕВОЈЦИ

Зар пољубац мени, старцу,
Дајеш млада са усана?
Зар на моје старо раме
Пада рука усијана?

Је л' то љубав, је ли шала,
Те је твоја рука мала
На рамену седог старца
Задрхтала, затрептала?

Ил' си дошла, злуранице,
Да ме варкаш, да ме једиш?
Измучене старе груди
Да повредиш, да позледиш?

„Ја те љубим“ — тврдиш млада,
Пуна јада, пуна нада.
Али љубав седом старцу
Веруј, душо, тешко пада.

Увеле су груди моје;
Твоја љубав ватра жива; —
Па се бојим, старац сѐди,
Од пламена и горива...

УСПОМЕНЕ

По грудима хладне реке
 Вали блуде, лутајући;
 Рекао би, сјајне сенке
 Миле неке успоменке
 Из низова лепших дана
 Враћа жеља усијана,
 Уздишући, тугујући;

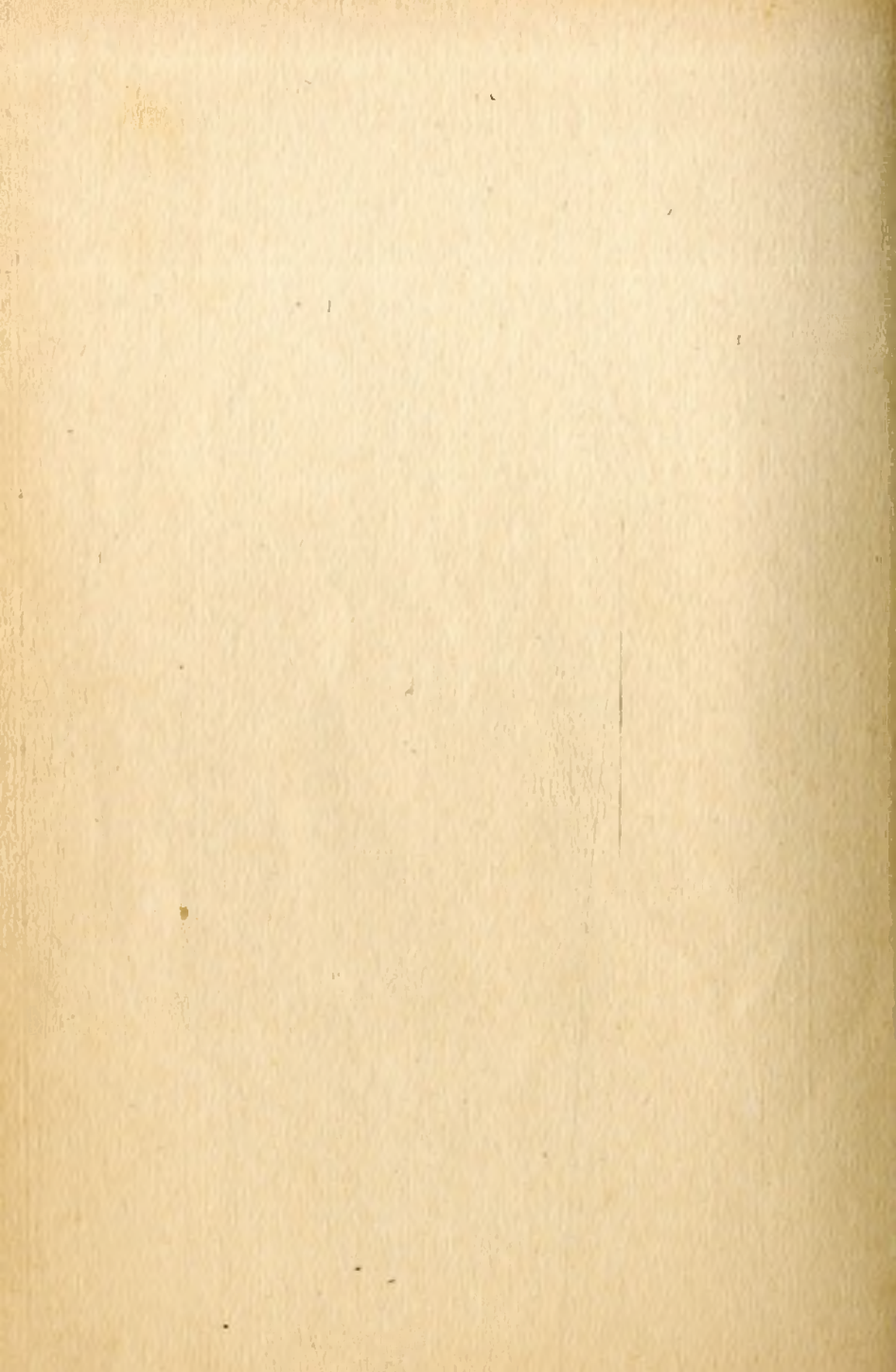
Па се онде према сјају
 Сетно бледе месечине
 Из сановне своје тмине
 У заносу заблистају,
 Загрле се и пољубе,
 Растопе се... и изгубе.
 Па к'о њина бела пена
 Остаје ти успомена...

Па те сећа по сто пута:
 Зеница јој првог сјаја,
 Првог љуба и гугута
 И првога уздисаја;
 И белине чистог снега,
 И румени њена лица,
 И сутона вечерњега,
 И звездица, и зеница;

Па те сећа састанака
 У потаји и самоћи,

Па те сећа бледог зрака
Посвећене прве ноћи...
Па те сећа њена гласа,
Па те сећа оног часа
Кад су твоја млада чула
На груд'ма јој утонула,
Обамрла...

...Па те сећа...
Ал' к'о она бела пена
Остаје ти успомена,
Пуна бола и позледа, —
А коса је давно седа...

II

»У свету, браће, нема љубави!«

ГДЕ ЈА...

Где ја шећер сијем,
Ту отров израсти;
Где ја певат' мнијем,
Ту ћу у плач пасти;

Где на друга бројим,
Ту крвника имам;
Где ја ловор својим,
Трнов венац примам...

Скòри свећа крају,
Данак црној ноћи; —
Ал' крај моме вају
Никад неће доћи!

СИРОЧЕ

Зелен-лисје гору кити,
 Мирис-цвеће поље шара,
 А у лугу сироташце
 Тиху гору разговара:

„И ти имаш мајке своје,
 Горо чарна, горо мила!
 Па те твоја добра мајка
 Данас лепо опремила.

Кадивели — доламицу
 Обукла ти од милине;
 Ишарала меке груди,
 Равна поља и долине.

Па када је у самоћи
 Твога срца жељу чула,
 Мирисом те душе своје
 У милости задахнула...”

И још дете меким гласом
 Тужној гори зборит' поче;
 Ал' уздахну гора чарна:
 „... О, сироче! ... О, сироче! ...”

Само човек, тврда срца,
 Мирно слуша, хладно ћути.
 Тек од глади кад премине,
 На гробу ће уздахнути...

НА ЛИПАРУ

Јесте ли ми род, сирочићи мали?
 Ил' су и вас, можда, јади отровали?
 Или вас је, слабе, прогонио свет, —
 Па дођосте само да, кад људе знамо,
 Да се и ми мало боље упознамо,
 У двопеву тужном певајући сет?..

Ми смо мале,
 Ал' смо знале
 Да нас неће
 Нико хтети,
 Нико смети
 Тако волети,
 Као ти...
 — Ћију ћи!

Моје тице лепе, једини другари,
 У новоме стану познаници стари,
 Срце вам је добро, песма вам је мед;
 Али моје срце, али моје груди
 Леденом су злобом разбијали људи,
 Па се, место срца, ухватио лед.

С белом булом,
 Са зумбулом,
 Шарен-рајем,
 Рајским мајем,

Цвећем, миром,
Са лептиром
Летимо ти ми,
Срца топити...
— Ћију ћи!

Моје тице мале, јадни сиротани,
Прошли су ме давно моји лепо дани;
Увело је цвеће, одбег'о ме мај;
А на души оста, к'о скрхана биљка,
Ил' к'о тужан мирис увелог босиљка,
Једна тешка рана, тежак уздисај.

ПОНОЋ

... Поноћ је,
 У црном плашту не́ма богиња.
 Слободне душе то је светиња,
 То глуво доба, тај црни час.
 Ал' какав глас?...
 По тамном крилу неме поноћи
 К'о грдан талас један једини
 Да се по морској ваља пучини.
 Лагано хуји, к'о да умире,
 Ил' да из црне земље извире.
 Можда то дуси земљи говоре?
 Ил' земља куне своје покоре?
 Ил' небо, можда, даље путује
 Да моју клетву више не чује?
 Па звезде плачу, небо тугује,
 Последњи пут се с земљом рукује...
 Па зар да неба свету нестане?
 Па зар да земљи више не сване?
 Зар да остане
 Тама?...

И ход се чује...
 Да л' Поноћ тако мирно путује?
 Ни ваздух тако тихо не газе.
 К'о да са оног света долази!
 Ил' крадом облак иде навише?
 Ил' боник какав тешко уздише?
 Ил' анђ'о мелем с неба доноси?

Ил' оштру косу, да га покоси?
 Да љубав не иде?... Да злоба није?...
 Можда се краде да нам попије
 И ову једну чашу радости?
 Ил', можда, суза иде жалости,
 Да нас ороси тужна капљица?
 Или нам мртве враћа земљица?

.

Врата шкринуше...

О, душе! О, мила сени!

О, мајко моја! О, благо мени!

Много је дана, много година,

Много је горких било истина;

Много ми пута дрхташе груди,

Много ми срца цепаше људи;

Много сам кај'о, много грешио

И хладном смрћу себе тешио;

Многу сам горку чашу попио,

Многи сам комад сузом топио...

О, мајко, мајко! О, мила сени!

Откад те, мајко, нисам видео,

Никаква добра нисам видео...

Ил' можда мислиш: „Та добро му је,

Кад оно тихо ткање не чује

Што паук везе жицом тананом

Над оним нашим црним таваном:

Међ' људима је, међу ближњима..."

Ал' зло је, мајко, бити међ' њима!

Под руку с злбом пакост путује,

С њима се завист братски рукује,

А лаж се увек онде находи

Где их по свету подлост проводи;

Ласка их двори, издајство служи,

А невера се са њима дружи...

О, мајко, мајко, свет је пакостан;

Живот је, мајко, врло жалостан...

ЈА САМ СЕНА

Ја сам стена,
О коју се злоба мори,
Светска чуда и покори.
Многи тежак облак, јека,
Крш громова, огањ, клетва
И сто чуда неба, земље
Разбило се о менека
Усамљена.
На средини морске пене,
Цепам муње и громове;
А таласе рикајуће
Са храпавим каом груди
У капљице ситне мрвим.
У ноћима смрти страшне
На раме ми тице слећу
И злослутним гракћу гласом
Пакост, злобу и несрећу, —
Што злокобних
Дваест осам стојим лета,
Презирући, смејући се
Пакостима безбожника, —
Хладна, нема
За радости и за злости,
Непомична, неосетна,
У којојзи отров-срце,
Уморена љута змија,
На узгавку — вечном мраку —

На камену од увреда,
 Размрскана, ћути, спава...
 Ја сам стена... ал' крвава!
 Испарана гневом, једом,
 Заљуљана муком, бедом!...
 Смрт ми грозна, немилосна,
 Са песницом коштуњавом,
 Злокобницом ока свога,
 Умирућа часом прети...
 Чекај, селе!
 Још не желим ја умрети!
 Док се земља не затресе,
 Бурно море не зајоше,
 Не поцрни сјај звездани,
 И месеца светлост бледа
 Не завије у облаку
 Божје правде и истине,
 Сјајне зоре и вечери,
 Зрак црвени не протури
 У крваве љуте змије,
 Којима ће дух вечити
 По јауку, болу, писци
 Несрећнога шибат' света.
 Донде — донде!...
 Увређено срце моје
 У вечитом болу, гневу,
 Смеха се је зажелело...
 — Ха! Ил' можда, неће доћи
 Страшног суда глас ужасни?
 Можда никад неће моћи
 Горкој муци и јауку
 Насмејат' се срце моје...
 Иди!... Иди!...
 Не дирај ме мразном руком,
 Да преживим вечност тужну

На врлетном моме вису,
Где ме чуда и отрови
Злобног света узвисише, —
Ал' отклен ћу сам по вољи,
Стајат'... пасти... али вечно
Зла и подлост презирати
Ледним оком горског лава...
Ја сам стена, ал' крвава!...

КОГА ДА ЉУБИМ?..

Кога да љубим и шта да волим?
С несреће своје мрзим се сâм.
Мрзим на људе, мрзим... О, Боже,
Ја само мрзост у срцу знам.

А тебе нема, о душо моја!
— Онаку сјајну узе те Бог —
Да ништа немам лепо и мило
У вечној мржњи живота свог!

Кнезу српском,
МИЛАНУ М. ОБРЕНОВИЋУ IV

Где трагедија писци слављени
Високог ума витезе пењу
— Над хучним морем, на кршном стењу —
Клецаше слаба нога пода мнош;
А људског срца отров — извори
Љуљаху често слану пучину
— Живота мога бесну судбину —
У своме гневу, да ме разори,
Да ме умори...
И док сам онде, на том камену,
Животу бурном раку копао,
Дотле је мржња у свом пламену
Шаптала жељно: „Сад је пропао!“
... Ах, све ми оде, све ме остави!
Не беше за ме руке помоћне;
Једино само тице поноћне
Шуштаху тужно крили гарави:
„У свету, брале, нема љубави!“

И већ сам болном душом задрхто,
Осећајући потрес дивји —
Валова бесних хуку безбожну
Што, жељни плена, бесно јурише,
Прваке мутне у вис пењући,
Да ме с ивице стења каменог
У мрачну пропаст доле сурвају...

Ал' твоја милост, наша Светлости,
 Природе благе кротком десницом
 Вођена напред, умом пажљивим
 Из палата се сјајних подиже,
 Да јаде људске на свом извору,
 У сенци мрачној чађа гаравог
 Што бедницима пружа колиба,
 Испитујући умом брижљиво,
 Упозна, види, наду улије,
 Утеши болног, бедног избави.
 Од онда неста вере дивије...

— — — — —
 Има љубави, има милости!

И ову књигу бурног живота,
 У тренуцима дивље узбуне
 Што је поета бојом драстичном,
 У цртежима, можда храпавим,
 Са боном душом дрско писао, —
 Благодарност ти вечна подноси.
 И у њој, можда, листак понеки
 О родољубљу жарком говори;
 Каткада грми тешком осветом;
 А после, снажном ножа оштрицом
 Показујући чете дивије, —
 У крвав зове бој.
 А некад љубав платонску сања;
 Другда је пуна немог кајања;
 А свакад, свакад пуна верности.
 Прими је, прими, наша Светлости!

III

»Презр'о је давно презрени свет.«

ОРАО

Близу до неба гора је чарна;
Не треба орлу, тек један лет,
— Само да пусти крила немарна —
Презр'о је давно презрени свет.

По тамној магли тешког вихора
Неће на земљу ни небо, хол;
Небо му с' чини да пасти мора,
А пуста земља — сâм један бол.

Тако се вије, облаке гони;
Презирућ' гледа у сунчан зрак...
Стреловит после на земљу рони,
И крвљу капље земаљски мрак.

СТАЗЕ

Две преда мном стазе стоје;
Једна с цвећем, друга с трњем:
Гвоздене су ноге моје;
Идем трњу да се врнем.

Ја уступам цвећа стазе
Којима је нога мека;
Нек по цвећу жене газе,
А трње је за човека.

ПИЈЕМ...

Пијем, пијем... ал' у пићу
Још се никад не осме'ну, —
Као да је рујним вином
Бог полио хладну стену!

Посрне л' ми каткад нога,
Дружина се луда смије, —
Ал' се брзо смеха трза,
К'о од једа љуте змије...

А ја пијем, јоште пијем, —
У том ми се срце пара; —
Ћутећи се само играм
Љутим врхом од ханџара.

ОСМЕХ

Волим слушат' морскијех таласа
Страховиту, смртоносну јеку,
И ножева крвожедну секу,
И лајање несношљивих паса;

Волим чути грома лелек пусти
И урлање лавова свирепо, —
Него осмех умерени лепо
С човечијих танких слушат' усти.

Море дави, страшно лав уједа,
Сабља сече, грмећ' гром обара, —
Ал' толико покора не ствара,
Као осмех човечијег једа.

НА КОЛЕНА!..

На колена!... Богу се молите,
Да оглуви и човек и Бог!
Несрећници, та чуће вас Бог!

Ил' погас'те сунце, месец, звезде,
У грехове замотајте дан!
Та, забога, видеће вас дан!

Ил' вас Господ још и не зна!... Не зна?
Онда ћу вас оптужити сам,
Подлост вашу, неверство и срам!

ОТАЦ И СИН

Једанпут иде стари Амиџа
 К'о неки сѣди мандарин;
 А за њим тапка, трчи, скакуће
 Јуначке крви најмлађи син.

Вашар је био; а на вашару
 Сабље, пиштољи, арапски ат,
 Туниске капе, сребро и злато,
 Млетачка свила, женевски сѣт.

„Е, шта ћеш, сине, да купи бабо?
 — Детета склоност кушаше свог —
 Хоћеш ли сабљу ту, бритку, сјајну,
 Ил' волиш ата мисирског?

Ил' можда волиш од свиле рухо?
 Нека ти буде свилено све!
 Говори, сине, говори брже,
 Да купим оне токе злаћене?”

Дете се чешка руком по глави,
 Као да не зна шта би од свег:
 „Ах, бабо, бабо, купи ми, бабо,
 Печења купи јарекег...”

Сад се и бабо чеше по глави,
 Гледајућ' дуго синчића свог:
 „Е, ја сам вол'о сабље и копља,
 А син ми јарца печеног!”

КАЛУЂЕРИ

Глед'о сам вам метаније,
Кад варате Бога жива;
Глед'о сам вас где се пије,
Где се једе и ужива.

Слуш'о сам вас, кад кунете
Своје стадо, своје верне,
И кад тајни призовете,
Лицемерни, лицемерне!

Глед'о сам вас — не да нисам —
Кад разблудом успламите;
Глед'о сам вас, не да нисам,
Лицемери, упамтите!

ЗОРА

... Петао пева.

Трећи је већ пут песму отпев'о.
 Ал' да му није дала Природа
 Глас будилника гора самотних,
 Крештећим грлом би ли икада
 Ведрио таму мрке поноћи,
 Слободећ' срце усамљенога?
 Не би никада!... Не би ни знао!...
 У овом лугу није имао
 Шарене својте брата старијег,
 Да му искуства умом дозрелим
 Времена ноћног тачне рокове
 Подели вешто по минутима.
 — Самоуче је, сам се учио...

Кад са искуства горком течношћу
 Ожучен живот хтеде пропасти,
 Скупивши духа снагу последњу,
 Уморан падох у овај луг.
 Дању ми ор'о кликом храпавим,
 Прокидајући махом дивијем
 Облака црних густе сводове,
 Подиже души узвишен лет.
 И, водећи ме журно за собом,
 Нуди ме, силан, оним престолом,
 Са којег је некад Јупитер
 Боговске воље муњом огњеном,

Селене горде пуну утробу
 Раздирућ' гневно, шибао свет.
 Па ко још није блатом нискости
 Обешчастио душе светињу,
 На силно крило орла дивијег
 Ослонив снаге људске честицу,
 А надземаљским ношен мислима,
 На престо ступа к'о бивши Бог.
 И узев муње давно почившег,
 На ову груду поглед управља
 Што је Створитељева немилост
 — Од оног праха што је звездама
 Са светих ногу прљав отпад'о —
 У злокобноме часу створила,
 А да свршенства своје свемоћи
 С несавршенством света доконча.
 Од оног праха, влажне прашине,
 Показа сунцу прљави створ.

— — — — —

Човек!

Промиле црв...

Подмукло умље — пакосна крв!...

— — — — —

из

БОЖИ ДАР

Та зар се један над'о од људи?
Једног је клетва стизала зар?..
Многе су терет носиле груди, —
Клетва је, срце, божији дар.

Не очајавај! Стрпљиво само
Суђењу своме ступај у коб.
Будућност? — Ми је не гледамо.
Можда спасења доноси гроб.

Ви'ш како поток, раскидан, жури
Кроз хладну гору, камен и дол;
Смеје се грому, пркоси бури,
Па гором мирно проноси бол.

Често над њиме орлови сами
Окрећу тихо лагани лет,
Па тамо горе, у вишњој тами,
Презиру давно презрени свет.

Не очајавај! Стрпљиво само
Суђењу своме ступај у коб.
Та и ја и ти — ми једно знамо,
Да нам спасења доноси гроб.

IV

»Веран је био народу свом.«

ОСЕЋАМ

Осећам мишцу снажну и јаку,
 У срцу крви, у крви бој;
 Па где је часак... у томе часу
 Да прсне крвца за народ мој?

О, гнили свете, трулежи срамна,
 Скапаћеш тако у миру том!
 Ил' ће те неба вихор разорит',
 Ил' божја гнева грмећи гром.

Ил' ће ти Марко — кад једном дође —
 Топузом жића загатит' тѣк...
 Ил' падај, мајко свѣта и људи,
 Ил' рађај људе и рађај век!

ДРУГ

Поноћ црна сузе рони;
 Далеко је дан.
 У овако глуво доба
 Шта ми руши сан?

Необично поток хуји;
 Необичан час
 Покајницаâ, сиротицаâ
 Носи тужан глас.

За ким туже јадне кћери?
 Ко ме овај плач?
 — Хеј, у гори лежи синак,
 С њиме крвав мач!

Заједно су друговали,
 К'о са братом брат;
 Раздвојит' их није мог'о
 Ни кржави рат.

За њим цвиле меке жене...
 А шта чини друг?
 Питај поноћ, и звездице,
 И зелени луг!

У руци му сабља сева,
 А у оку гром:
 Освета се крвна спрема
 Другу миленом.

Мирјана Јакшић

САДРЖАЈ:

	страна
Бура Јакшић	5

I

Госпођици Л.	15
Поток жубори	16
Да л' то	17
Мила	18
Кроз поноћ	19
Небо моје	20
Ал' ми сада	21
На ноћишту	22
Вече	23
Пут у Горњак	24
Ноћ у Горњаку	27
Још	28
Што не пијеш?	29
Као кроз маглу	30
Моји болови	31
Све је прошло	32
Једној несташној девојци	33
Успомене	34

II

Где ја	39
Сироче	40
На Липару	41

	страна
Поноћ	43
Ја сам стена	45
Кога да љубим?	48
Кнезу српском Милану М. Обреновићу IV	49

III

Орао	53
Стазе	54
Пијем	55
Осмех	56
На колена	57
Отац и син	58
Калуђери	59
Зора	60
Божји дар	62

IV

Осећам	65
Друг	66
Отаџбина	67
После смрти	69

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОСТ ДОМАНОВИЧ"

30 СР 821.163.41-1

ЈАКШИЧ Ђ.

Изабране песме

ЈАКОВИЧ

000281165

СОВИСС 6